

Vzpomínka na Jiřího Felixe (1929–2008)

V neděli 3. srpna se uzavřela životní pouť dr. Jiřího Felixe, dlouholetého pracovníka pražské zoologické zahrady, od r. 1988 člena redakčního kruhu a posléze od r. 1990 redakční rady *Živy* a jednoho z nejznámějších českých popularizátorů zoologie a přírodních věd. Koncem února 2009 by se dožil 80 let, osud však rozhodl jinak.

Jiří Felix pocházel z Velké Chuchle, po maturitě na reálném gymnáziu se přihlásil ke studiu zoologie na Přírodovědecké fakultě UK v Praze, kde v r. 1953 promoval. Poté nastoupil do pražské zoologické zahrady, kde spolu se Zdeňkem Veselovským, Jiřím Volfem a Štěpánem Šírem patřil k zoologům, kteří v průběhu 50. let završili přerod pražské zoo v moderní zoologickou instituci, založenou na chovatelské a odborné úrovni. Původním zaměřením byl ornitolog, jeho diplomová práce se zabývala sledováním denní aktivity sýkor, ale hodně se zajímal i o plazy. V zoologické zahradě, kde strávil více než 50 let, vystřídal řadu různých funkcí od osvětáře přes provozního zoologa či zoologického náměstka ředitele, služební kariéru zde zakončil na dokumentačním oddělení.

Jiří Felix byl také vynikajícím popularizátorem a autorem mnoha zajímavých přírodovědných knih od příběhů ze zoologické zahrady určených pro děti a mládež až po encyklopedické řady věnované evropské a světové fauně z nakladatelství Artia, které se dočkaly vydání v mnoha světových jazycích a dodnes patří k tomu nejlepšímu, co v tomto oboru kdy vyšlo. Stejně tak je to s tematickými monografiemi z edice Státního zemědělského nakladatelství *Zvířata celého světa*, díly věnované bažantům a ostatním hrabavým, hadům, papouškům a ještěřům patří dodnes v přírodovědných knihovnách k základním zdrojům informací. O vědecké a populárně naučné činnosti Jiřího Felixe toho bylo napsáno u příležitosti jeho jubileí poměrně hodně (např. v *Živě* 2004, 1: IV; 1999, 2: XXIX). Při této smutné příležitosti si dovoluji přiblížit jej trochu i po lidské stránce.

V 60. a 70. letech minulého století podnikl buď sám, nebo s kolegy spoustu zahraničních cest po významných přírodovědných lokalitách, ať již to byly stepi a mokřady jihovýchodní Evropy, nebo území Střední Asie, Číny a Vietnamu. Díky navázaným osobním kontaktům se tak podařilo výrazným způsobem obohatit kolekci zvířat chovaných v pražské zoo; velkou hodnotu má i archivní a obrazový materiál z těchto cest zachycující přírodu dalekých zemí v podobě, která již dnes neexistuje.

Jiří Felix však nebyl jen zoolog, ale také jeden z vysoce postavených pracovníků vedení zahrady a společně s prof. Veselovským ovlivňovali tvář a život zahrady dlouhou řadu let. Není žádným tajemstvím, že J. Felix byl v mládí levicového

smýšlení, dlouhá léta pak vykonával v zahradě funkci předsedy podnikové organizace KSČ. Pokud chceme hodnotit jeho působení, musíme tak činit v kontextu doby. Těžko říci, jak by vypadal život uvnitř zoologické zahrady, kdyby na jeho místě byl někdo jiný. Historie žádné kdyby nezná, ale myslím si, že ti, kdo měli možnost za jeho působení v zahradě pracovat, mohli a někteří ještě mohou potvrdit, že i díky jemu tam existovala v 70. a 80. letech otevřená a poměrně svobodná atmosféra. V porovnání s jinými institucemi, kde probíhaly bezohledné čistky, byla zoologická zahrada oázou klidu. Po normalizaci našla v zoo zaměstnání celá řada lidí vyhozených z ministerských a firemních postů. Zatímco jejich méně šťastní kolegové myli okna a obsluhovali kotle, oni tak našli v zoo odpovídající uplatnění, aniž zažili nějakou perzekuci nebo přehlížení. Autorita i osobní charizma, zvláštní schopnost pohybovat se ve svérázném a záludném světě stranického aparátu bez ztráty soudnosti, ale i cti, bylo to, co Jiří Felix dokonale uměl. On sám si byl vědom absurdnosti celého systému a snažil se vše vést tak, aby vše hodnotné a přínosné nejenže bylo zachováno, ale mohlo se i rozvíjet. Z dnešního pohledu, kdy doby minulé soudí často ti, kteří nejlépe vědí, co by se bývalo mělo dělat (protože to sami neudělali), to možná nevypadá příliš hrdinsky, ale je otázka, zda má vůbec smysl se na to ptát. Nadřazené stranické orgány věděly, koho zahrada zaměstnává. Zoo však nedělala tehdejší mocným problémy, a ti ji proto nevystavovali žádným zásadním nátlakům. Toto příměří skončilo v r. 1988, kdy pražský stranický šéf M. Štěpán nechal odvolat z funkce ředitele zoo prof. Zdeňka Veselovského. Rozvážnost, někdy až opatrnost a snaha co nejvíce se vyhnout otevřeným a zbytečným střetům kritici Jiřího Felixe často považovali za přílišnou benevolenci a „měkkost“. Pokud ovšem někdo této tolerantnosti a shovívavosti zneužíval anebo zašel za únosnou mez, dokázal vybuchnout s razancí právě probuzeného vulkánů, nikdy se ale nemstil.

Další jeho typickou vlastností byla dočvilnost a smysl pro odpovědnost. Do práce přicházel půl i více hodiny před začátkem pracovní doby, stejně jako na všechna jednání. Na redakční radu *Živy* byl pokaždé připraven, což se ukázalo vždy, když členové rady hodnotili články za minulý rok. Zatímco řada z nás vzpomínala, co zásadního je oslovilo, J. Felix pouze přepsal na lístečky pořadí článků, tak jak si to doma pečlivě připravil.

Po listopadové revoluci, v době od 25. ledna do 15. června 1990, byl Jiří Felix pověřen funkcí zastupujícího ředitele zoologické zahrady. Prvních několik týdnů bylo velmi složitých. V podniku zůstával bývalý ředitel, jemuž tehdejší Národní výbor hlavního města Prahy pouze poza-

Foto V. Motýčka

stavil výkon funkce a přitom bylo zapotřebí připravit zahradu na zásadní celospolečenské změny. Díky přirozené autoritě a schopnosti posuzovat věci s realistickým nadhledem překonala pražská zoologická zahrada pod vedením J. Felixe a jeho nejbližších spolupracovníků i toto složité období bez větších problémů. Když se v červnu 1990 stal ředitelem Zoo Praha Bohumil Král, převzal J. Felix funkci zoologického náměstka, od r. 1997 po příchodu Petra Fejka přešel na dokumentační oddělení. Neocenitelná byla jeho práce při určování a popisování fotografií z archivu zoologické zahrady, protože velmi dobře pamatoval a osobně znal mnohé z generace pracovníků, kteří prožili první roky existence pražské zoo, stejně jako nejvýznamnější zoology akademické obce té doby. Dalším jeho význačným počinem bylo vypracování seznamu všech druhů plazů, kteří kdy byli v pražské zoologické zahradě chováni. Se zahradou se rozloučil ke konci r. 2004. Slibně započatá práce při třídění bohatého archivu zápisů a fotografií z cest po Střední Asii a Vietnamu nečekaně skončila. Začaly ho opouštět síly a přicházely nemoci. V r. 2006 bojoval o život dlouhé dny na jednotce intenzivní péče, téměř přišel o hlas. Sil stále ubývalo a do své milované zoo se již nikdy nevrátil...

Když jsme hledali ve fotoarchivu nějakou seriózní fotografii pro tuto vzpomínku, bylo to nadlidské úsilí, což je víc než výmluvným důkazem jeho veskrze veselé a optimistické povahy. V archivu zoo jsou desítky snímků z nejrůznějších zahradních slavností či exkurzí, ovšem téměř na všech si tropí z fotografa šprýmy. Jiří Felix neměl nikdy rád sentiment a falešný soucit. Není pochyb, že všem, kteří ho znali, bude chybět. Chtělo by se říci, že nám usměvavě kyne odkudsi shůry z obláčku, ale protože víme, že byl ateista, nebylo by to to „pravé“ přirovnání. Myslím ale, že by mu zcela stačilo vědomí, že bude žít v paměti všech, kteří ho měli rádi a kteří si ho vážili, i těch, kteří ho znali jen prostřednictvím jeho knih a článků.